

DYSTOPI SOM POLITISK TEKNOLOGI

Forord

STINE KRØIJER, MATTHEW CAREY OG ASTRID GRUE

Vejen til at forstå dystopiens politiske rolle i dag går gennem utopien, så det er her, vi begynder. Utopier har længe været et privilegeret objekt for samfundsvidenskabelig undersøgelse, og i antropologien har utopier floreret både blandt de grupper, faget undersøgte, og i diskussioner om fagets ærinde og metode. Den særstatus, som begrebet har fået i den politiske antropologi, skyldes måske især dets diagnostiske kvaliteter; altså, at studiet af utopier giver metodisk adgang til en forståelse af tendenser i nutiden. Med Karl Mannheims, lettere forældede, formulering: „[E]n gruppes inderste mentalitet kan aldrig gribes så klart [...] som i lyset af dets håb, længsler og mål“ (1991 [1929]:209). At en analyse af menneskers håb (Crapanzano 2003, 2004) eller ideer om „det gode“ (Robbins 2013) kan kaste lys over konturerne af det samfund, som de forsøger at forandre eller flygte fra, har uden tvivl været en tiltrækkende idé for mange antropologer. Menneskers visioner og utopier fortæller os nemlig noget helt grundlæggende om deres værdier og overbevisninger. Platons utopiske slavestat (2015 [377-370 f.Kr.]) og Thomas Mores egalitære østat (2016 [1516]) har haft forskellig tiltrækningskraft i løbet af det 20. århundrede; de har informeret forskellige politiske projekter, men har også mange fællestræk såsom opgivelsen af den private ejendomsret. I antropologien var det op gennem det 20. århundrede ofte „det primitive samfund“, der fungerede som model for det gode liv og dermed som utopisk modstykke til de puritanske, hierarkiske, kapitalistiske moderne samfund; hvilket igen afslørede antropologernes politiske interesser.

Utopier har gentagne gange vakt fornyet videnskabelig interesse, fordi de har været en iboende del af det politiske landskab. Der har ligget en utopi i hjertet af alle de verdensomspændende politiske projekter, som er opstået i Europa siden oplysningstiden. Dette er mest indlysende sandt for socialismen og kommunismen, som har samfundets selvstyre som deres ideal og endepunkt for menneskets politiske evolution (Engels 1908), men utopiske visioner har også været

iboende andre store historiske projekter. Tag for eksempel Hegels idé om ånd og virkelighedens inderste væsen (2005 [1807]), der kan læses som en drejebog for politiske udviklingsprocesser med den tyske, protestantiske nationalstat som sit endepunkt, men som også blev prototypen for den marxistiske dialektik; eller fascismen, der i sin nazistiske inkarnation forudsagde tusindårsrigets komme og dermed fremmanede kristendommens millenaristiske idé om Kristi genfødsel og tilbagekomst; og endelig det nordatlantiske kapitalistiske projekt, hvor markedets usynlige hånd ville skabe et ideelt rum for, at det angelsaksiske (og dermed antageligvis universelle) individ ville kunne trives og blomstre. Antropolog Jane Guyer taler om, at Vesten har været kendetegnet af „futuristisk fantasi“ (Guyer 2007:409-10), altså politiske projekter med en uendelig horisont, der omvendt indebar, at den nære fremtid blev tømt for politisk mening.

Utopien er uden sidestykke de sidste to århundredes grundlæggende politiske teknologi. Om end udskældt af mange fungerede utopierne som de politiske projekters kerne, som retfærdiggørelsen af alle de ofre og afsavn, de krævede, og som den motiverende kraft, der kunne samle mennesker bag projektet. Argumenter *med* utopi var grundlaget for opbygningen af politiske strukturer – fra nationalstaten til socialistiske imperier og overstatslige, globale institutioner. Foucault (1998, 2002a, 2002b) pegede på fremkomsten af disciplinære institutioner, der blev ildsåben for moderne politik og ideer om subjektet, men man kunne lige så godt pege på utopierne, der gav institutionerne en ideologisk afstivning: Hvad er en galeanstalt, hvis ikke netop en materialisering af drømmen om en verden uden galskab? Hvad er det moderne fængsel, hvis ikke et forsøg på at skabe et samfund uden kriminalitet? Og hvad er skolen, hvis ikke iværksættelsen af ideen om, at en hel nation skal læse det samme pensum i skolen og formes til den samme slags borgere i staten? Halvard Vike (2013) beskriver, hvordan de skandinaviske velfærdsstater havde en utopisk orientering, hvor alle kollektivt arbejdede frem mod velfærd til alle, og hvor folk var villige til at ofre noget på vejen til gavn for en bedre fremtid. Resten kunne klares af social ingeniørkunst. Samfundsvidenskabens interesse for utopierne kan i det lys anskues som videnskabens forsøg på at udfylde sin rolle, følge tendenser i tiden og dermed træde i historiens fodspor.

I begyndelsen af det 21. århundrede synes det dog at være et væsentligt spørgsmål, hvor brugbare utopierne stadig er, når det gælder om at forstå politiske værdier og praksisser i den bredest tænkelige forstand. Francis Fukuyama blev nedgjort for sin naivitet, efter at han annoncerede „historiens endeligt“ i 1992 (Fukuyama 1992), og forskere, politiske tænkere og historiske begivenheder har siden hældt koldt vand på hans idé om det liberale samfund som historiens uomgængelige endepunkt. På et punkt havde han dog helt ret: Fælles visioner

for alternative fremtider er i høj grad forsvundet fra den politiske hovedstrøm og måske tilmed fra samfundet som helhed. Dette er en pointe, der siden er blevet understreget af Slavoj Žižek – fra den anden ende af det politiske spektrum – da han bemærkede, at „året for kommunismens kollaps [...] også almindeligvis opfattes som året for de politiske utopiers endeligt“ (Žižek 2005:122). Argumenter *med* utopi er stort set forsvundet fra den politiske scene, hvilket har ladet os tilbage med en imponerende ansamling af politiske argumenter *med* dystopier. Politikere prøver ikke længere at skabe tilslutning til deres politiske projekter med blændende visioner for bedre fremtider. I stedet terroriserer de offentligheden med negative scenarier og de ubehagelige udsigter, som venter dem, hvis befolkningen ikke retter ind. Hvor utopierne kendetegnede oplysningens politik, er dystopierne blevet både vor tids væsentligste politiske teknologi og den politiske ringen med døds klokken over oplysningens projekt.

De dystopiske visioners fremvækst markerer et betydeligt, om end næsten ubeskrevet, skift i den måde, hvorpå politik forstås og praktiseres. Dette temanummer af *Tidsskriftet Antropologi* adresserer den ændring i det politiske landskab, som dystopierne indebærer, og undersøger anvendelsen af dystopiske forestillinger: hvordan de præsenteres, påkaldes, den form, de antager, og de politiske effekter, de producerer.

Utopiernes endeligt (og deres efterliv)

Hvis vi forstår politik som tæt forbundet med ideen om det offentlige rum (Arendt 1958) og kunsten at overtale og forføre, har utopierne mistet en stor del af deres tidligere magt og overbevisningskraft. Dette er muligvis tydeligst i det meste af Nordatlanten, hvor politiske slogans som Barack Obamas *Yes We Can!* eller Donald Trumps *Make America Great Again!* stadigvæk minder om utopiske slagord, men mangler politisk og socialt indhold. De kan bedst beskrives som ekkoet af paroler fra en svunden tid eller den amerikanske drøms sidste vraggoods. Utopien, som kommunikerer, peger bagud, mens det underliggende argument er dystopisk. Det bliver ikke mindst tydeligt, hvis vi sammenligner Trumps forrygende slagord med indholdet af hans indsættelsestale:

Amerikas infrastruktur er i forfald og dårligt vedligeholdt [...]; én efter én er fabrikernes vinduer blevet skoddet til, og de har forladt vores kyster [...]; mødre og børn er fanget i fattigdom, rustne fabriksbygninger ligger som spredte gravsten i landskabet [...]; og kriminaliteten, banderne og stofferne [...]; vi bløder alle det samme røde blod [...]; ødelæggelsen [...] dette amerikanske blodbad stopper lige her og lige nu.¹

Drivkraften i politiske budskaber som dette er ikke de solbeskinnede enge i et bedre samfund, men gentagelsen af de grufuldheder, der allerede findes i samfundet, men som også venter os tifold, hvis vi ikke stopper udgydelsen af vort „røde blod“. Dette er et argument med dystopi, som markerer et klart brud med oplysningstidens, og senest efterkrigstidens, fremskridtstro.

Lignende argumenter kan fremføres om den offentlige politiske kultur mange andre steder i verden. I dette nummer af *Tidsskriftet Antropologi* beskriver Tova Højdestrand moralkonservative grupper i Rusland, der mener, at Europas indflydelse på blandt andet børnerettigheder undergraver traditionelle familieværdier og uomgængeligt vil føre de uskyldige, men letpåvirkelige pøder ud i homoseksualitet og fordærv, hvilket i sidste ende vil forhindre reproduktionen af den stolte russiske nation. Bevægelsens græsrodde mobiliserer rundt om trusselsbilledet om et *Gayropa* (en sammentrækning af *Gay* og *Europe*) og finder sammen om afbødningen af dette skrækscenarium for fremtiden (Højdestrand, dette nummer). Leor Uestebay beretter i sin position fra Erdoğan's Tyrkiet om, hvordan præsidenten skærper befolkningens frygt og instrumentaliserer trusselsbilleder med den effekt, at de skaber det dystopiske skrækscenarie, som de skulle forhindre (Uestebay, dette nummer).

Men også i Europas hjerte trives dystopierne. Intet sted er dette tydeligere end i den engelske Brexit-kampagne og i den højrenationale bølge i Europa. Disse politiske tendenser er i samfundsvidenskaben og medierne blevet beskrevet som en ny form for klassekamp, der består af lige dele modsvar til globaliseringen på den ene side og en konsekvens af racisme (Erikson 2010; Hage 2010; Hervik 2011; Holmes 2000; Thorleifsson 2016; Wodak 2015) på den anden. Den dystopiske forestilling er, at muslimske migranter og flygtninge vil afstedkomme, at den hvide kaukasiske race bliver en minoritet. Dystopien består altså i en form for „erstatnings“teori, der ekstrapolerer på ideer om befolkningsudvikling. Igen peger utopien bagud mod en forestillet fortid med afgrænsede, homogene og lokalt forankrede kulturer. Dystopierne har erstattet de store planer, der så længe har floreret for at forbedre menneskelige forhold, og som har understøttet politiske projekter i det 20. århundrede; alle steder synes utopierne at være bragt til fald (se Buck-Mors 2000).

Brede revolutionære utopiske bevægelser er visnet bort eller synes at være forsvundet fra den globale scene. I forbindelse med en workshop om dystopier kunne vi blot identificere tre tydelige eksempler på storstilede utopiske projekter: neobolivarismen i Latinamerika, hvor de langsigtede mål dog støder sammen med bureaukratiet, undertrykkelsen og dårlige økonomiske konjunkturer; den radikale millenarisme hos Islamisk Stat i Irak og Levanten (ISIL), som forsøger at (gen)opbygge det perfekte islamiske samfund i en form, der kan lede

tankerne tilbage til det 20. århundredes mørkeste hændelser; og teknoutopismen omkring Silicon Valley med dens på én gang futuristiske og anakronistiske tro på livets udbredelse og forlængelse både i koloniseringen af rummet og i omkal-fatring af mennesket via kunstig intelligens. Siden da er i hvert fald de to første blevet kvalt eller er imploderet, mens selv entusiastiske fortalere for sidstnævnte, såsom Elon Musk, ser ud til at være ved at få kolde fødder.

Der findes naturligvis undtagelser til denne generelle tendens, men de synes at være af lille målestok eller fuldstændigt marginaliserede. De tilhører ofte, hvad Frederic Jameson beskriver som, „revolutionær idyl-genren“ (Jameson 2010: 25). Rester af utopisk tænkning i både alter-globaliserings- og klimaretfærdighedsbevægelsens projekter, der eksperimenterer med bæredygtige livsstile og biodynamisk produktion, drejer sig typisk ikke om revolutionær eller altomvæltende forandring, men baserer sig på „overbevisningen om, at småt er godt [...], at fællesskabers selvorganisering er den grundlæggende forudsætning for det utopiske liv“ (op.cit.24). Det er også helt afgørende i denne type projekter, at samfundet i første omgang ikke skal omstødes eller ændres, men at man skal trække sig bort fra det. Fremfor revolutionær transcendens er disse mere anarkistisk inspirerede projekter kendetegnet ved en radikal form for immanent revolutionær praksis, der skaber en niche eller et mellemrum *inden for* det eksisterende samfund (Kroijer 2015a:6; 2015b). Den anarkistiske forfatter Hakim Bey beskriver dette som en midlertidig befrielse af „et område i rum, tid og i fantasien“ (Bey 1991). I dette nummer af *Tidsskriftet Antropologi* beskriver Maia Ebsen, hvordan sådanne rum imidlertid også bygger på dystopiske forestillinger, idet hun viser, hvordan urbane jordbrugere i Portland i USA opfatter det industrielle landbrug som ubæredygtigt og et misbrug af naturens ressourcer, der også er kendetegnet ved dårlig fødevarer-kvalitet, elendighed og udbytning af menneskelige ressourcer. Dystopien er her en del af samtidens samfund, vævet tæt sammen med jordbrugernes utopiske praksis, idet dystopien både motiverer og driver den fremad.

I det lys vil det naturligvis være både dumt og forkert at smide utopierne fuldstændig på historiens losseplads. Den fortsatte antropologiske interesse for utopier afspejler ikke kun fagets uomgængelige inertie, men også menneskets fortsatte evne til at kritisere, forestille sig alternativer og kreativt omforme de betingelser, som de er underlagt, blandt andet ved at skabe „en anden tid“ og „et andet sted“, der kan fungere som en kurs for menneskets virke. Det var undersøgelsen af denne evne til at projicere sig selv ud i fremtiden, som Joel Robbins appellerede til med „antropologien om det gode“, da han skrev: „Jeg tror, der er mange steder, hvor mennesker lever deres personlige og fælles liv på samme vis – kastet fremad mod, hvad de anser for at være en bedre verden. De bedre verdener, som de forestiller sig, og de måder, hvorpå de forsøger at opnå dem, adskiller sig dog betydeligt fra hinanden“ (Robbins 2013:459).

Alternativt kan den utopiske kurs stikkes horisontalt over på andre virkelige eller forestillede samfund, der menes at eksistere side om side med vores egen verden. Dette var tilfældet i Mores oprindelige *Utopia* (1516), der var lokaliseret „et andet sted“ i det sydlige Atlanterhav, men er også på spil i både nutidige sociale bevægelser og i antropologien. I den tyske antikubevægelse er aktivisterne ikke alene fascineret af oprindelige folks kamp mod den fossile industri og deres heroiske forsøg på at bremse megaprojekter og naturressourceudvinding på deres territorier (jf. Klein 2017), men sammenligner også i stigende grad sig selv med indianere og forsøger at lære af og imitere deres liv „tættere på naturen“ (Krøijer 2017). Denne forvrængede mimesis understøttes af dystopiske forestillinger om den kapitalistiske civilisation med al dens overforbrug, globale opvarmning og galoperende sjette masseuddøen, der konstant drives frem af industrien, dens håndlangere og almindelige menneskers passivitet. Sådanne romantiske forestillinger om „den anden“ som model for et bedre liv kan også genfindes i antropologien, der også gennem hele sin historie har benyttet andre tidlige og rummelige verdener som analytisk afsæt for kritisk refleksion over Vestens modernitet og model for andre mulige verdener (Krøijer, under udgivelse).

Margaret Meads klassiker *Coming of Age in Samoa* (1928) er et nøgleeksempel på denne type utopisk tænkning, hvor den seksuelle frigjorthed blandt unge samoanere præsenteres som et eksempel på og middel mod den puritanske sexmoral i USA. Som Jonathan Schwartz beskriver i sin enquete i dette nummer, hvori han tager på krydstogt i både Meads og Lévi-Strauss' forfatterskaber, næres dystopiske forestillinger om eget samfund af nostalgien efter det fortidige og det fremmede.

Utopiernes tid er kort sagt forbi, og de revolutionære øjeblikke såsom det arabiske forår i 2011 eller farverevolutionerne, der fejede hen over de tidligere sovjetrepublikker, har ikke længere nogen klar utopi i sigte. I stedet er positive visioner for fremtiden i høj grad blevet erstattet af malende beskrivelser af de rædsler, som venter os, hvis den anden side får det, som de ønsker det: Socialdemokraterne vil drive landet i ruin, den uregulerede kapitalisme vil smadre både miljøet og samfundet, nye teknologier vil føre til det totale overvågnings-samfund og få menneskets evne til at opretholde sociale relationer til at gå tabt, humanisters og venligboeres hjælp til de 300 flygtninge, der vandrede ad E45 med retning mod Sverige i 2015, er intet mindre end forvarslet om kalifatstaten.

Løsgående dystopier

Lad os være helt tydelige: Vi foreslår ikke, at dystopier, dystopiske forestillinger eller dystopisk politik er noget nyt, men peger blot på, at begrebet, som har ek-

sisteret sideløbende med utopibegrebet, siden det først opstod, ikke har været så politisk væsentligt som det er i dag eller omgærdet af den samme grad af akademisk opmærksomhed. Dystopibegrebet blev første gang brugt i politisk sammenhæng af den engelske parlamentariker og filosof Jeremy Bentham i 1863. Han brugte det til at betegne den britiske regerings politik over for Irland. Inden da havde begrebet kakatopi, der bogstaveligt betyder „dårligt sted“, været brugt til at beskrive et uønsket og skræmmende samfund (Gordin et al. 2010:1). I dag bruges dystopibegrebet ofte i denne betydning, altså til at henvise til den værst mulige verden.

Men hvis utopi forstås som ideen om det ideelle og perfekt organiserede samfund, er dystopien ikke blot dens modsætning, altså ideen om et formløst kaos eller entropisk socialt system. Dystopi skal heller ikke forveksles med apokalypse, verdens undergang, om end nogle dystopier, særligt i den omsiggribende *cli-fi*-litteratur (*climate science fiction*), omhandler det postapokalyptiske samfund. Dystopier bør i stedet forstås som „en fejlslagen utopi eller en utopi, der kun fungerer for en del af samfundet“ (Gordin et al. 2010; Sargisson 2012). Dystopien er med andre ord nogle andres utopi. De medfører hinanden.

I sit oprindelige værk *Utopia* forestillede More (2016 [1516]) sig et samfund uden privat ejendomsret. Man skiftede hjem hvert 10. år, arbejde var en pligt og strengt styret, og alle religioner blev tolereret, mens ateisme blev foragtet; skilsmisse var tilladt, mens sex før ægteskabet blev straffet med et liv i cølibat. More skrev:

Der findes ingen vinstuer, ingen ølknejper, ingen horehuse, ingen anledning til udsvævelser, ingen smuthuller for lasten eller steder for sammenrotning: Hele ens færd ligger åben for alles øjne, så ingen kan smyge sig uden om den daglige dont eller holde fridag, undtagen under smukke og agtværdige former. Dette er den stadige nedarvede levevis og rettesnor for folket [...] (More 2016 [1516]:76).

Dette var givetvis ikke alles idé om det ideelle samfund – heller ikke på daværende tidspunkt. Mens den moderne læser måske vil gøre indsigelser mod kønsrelationerne, manglen på seksuel frihed, slaveriet og den fuldkomne tilintetgørelse af retten til privatliv – hvilket let kan opfattes som indbegrebet af et dystopisk samfund – var Mores samtidige mere rasende over den lemfældige tolerance og eftergivenhed, som visionen indebar. Denne dobbeltydighed er utopiens kendetegn, og end ikke utopiens arkitekter kan være sikre på, at den ikke vil vise sig at være en dystopi.

Denne dobbeltydige relation mellem utopi og dystopi kommer måske mest tydeligt frem i Maria Stenders bidrag til dette nummer, hvori hun følger beboerne i et område, der er kommet på ghettolisten i Danmark. Mens disse bolig-

områder blev set som materialiseringen af en utopi for arbejderklassen med lys, luft og renlighed samt nye fællesskaber, da de blev bygget for et halvt århundrede siden, repræsenteres de nu som lukkede parallelsamfund, hvor frygten og mismodet hænger. Og igen sættes arkitekter til at forvalte og designe det åbne samfund i den fysiske omformning af ghettoerne. Stender taler om ghettoen som dystopisk *brandscape*, en politisk teknologi, der baner vejen for fysiske og sociale indgreb.

På trods af deres formelle lighed synes utopisk og dystopisk tænkning alligevel at fungere på forskellige måder. Som politiske teknologier benytter de sig af forskellige teknikker og greb. Dystopierne har en anden tidslig og rumlig orientering og andre effekter i samfundet. Dystopiernes rolle i litterære og filmiske sammenhænge er blevet bredt diskuteret i humanvidenskaberne (se for eksempel Booker 1994), mens deres plads og rolle i samfundet er relativt negligeret inden for samfundsvidenskaberne. Den smule arbejde, der er lavet (for eksempel Godin et al. 2010), har fastholdt det litterære fokus på forestillinger. Artiklerne i dette nummer forfølger et andet spor. De beskæftiger sig ikke så meget med, hvad dystopiernes indhold kan fortælle os om vores måde at se verden på, men fokuserer i stedet på det instrumentelle spørgsmål – altså på, hvordan de bruges, og på, hvad deres effekter er. Dermed har de også et andet diagnostisk potentiale for samfundsvidenskaberne.

I sin artikel beskriver Marcus Ferreira Larsen konsekvenserne af politiets sikkerhedspolitik i favelaerne i Rio de Janeiro. Ligesom i ghettodebatten i Danmark transformeres „et andet sted“ til et faktisk sted eller område, som ud nævnes til at være en trussel. I Rio de Janeiro iværksættes nye sikkerhedspolitikker, der skal stabilisere og passivere favelaerne, men effekten er i stedet ustabilitet, usikkerhed og en lavintensitetskrig med mange døds ofre. I flere af bidragene til dette nummer synes den største trussel altså at være en i samfundet iboende trussel, som i nogle tilfælde også næres af stærke kræfter uden for samfundet. Dystopierne skaber territorial stigmatisering (Wacquant 2007); mens utopier, i hvert fald i første omgang, er samlende, skaber dystopier skel mellem os og dem og nærer tanker om afskærmning og udrensning.

Dystopier kan samtidig også siges at udgøre en anden form for fantasi, hvor nutiden og den nære fremtid fyldes med betydning. Claisse og Delvenne definerer dystopier som „skildringen af en dyster fremtid på basis af en systematisk forstærkning af nuværende træk og tendenser“ (Claisse & Delvenne 2015:155). De trækker i den forbindelse på Rips (2006) idé om *anticipation-in-action* (aktiv foregribelse) og lægger dermed vægt på den dystopiske tænkningens præfigurative kvaliteter. Dystopier synes altid at advare mod en bestemt social eller politisk kurs ved at pege på, hvilke scenarier de kan resultere i, og bygger dermed på

en slags *magnificatio* eller *extrapolatio ad absurdum*. At en flygtning på motorvejen fører til kaos og kalifatstat i Nordeuropa; at anerkendelsen af børns rettigheder i Rusland vil føre til nationens undergang (Højdestrand, dette nummer); eller at sociale boligbyggerier kan blive til truende parallelsamfund (Stender, dette nummer), er blot nærliggende eksempler på fænomenet. Denne forstørrelse og fremskrivning ud fra eksisterende tendenser finder ofte sted gennem en defamiliariseringsproces, hvor velkendte ting præsenteres i en ukendt sammenhæng for dermed at pege på, at eksisterende forhold ikke kan tages for givet.

På denne måde virker dystopier anderledes end utopier. Mens utopier ofte indebærer et radikalt brud med det nuværende samfund, bygger dystopier videre på bestemte eksisterende tendenser og fortsætter tanken indtil deres mulige uhyggelige effekter bliver synlige. Dette reflekteres også i utopiens og dystopiens forskellige etiske orienteringer og de formål, de kan bruges til. Hvor forandring er en dyd i utopier, er dystopier grundlæggende en konservativ politisk teknologi, der er orienteret mod at bevare det bestående. Schwartz forbinder i dette nummer dystopierne med en nostalgi efter det tabte, mens Højdestrand peger på, at den nostalgiske sensibilitet blandt de moralkonservative i Rusland ikke peger tilbage til et konkret fortidigt samfund, men på, at elementer af dette skal kombineres for at afbøde det kommende. Som også Ebsen peger på, er den bevidste tankeaktivitet central i dystopien, og det er heri dens transformative potentiale består. Dystopier kan dermed udtrykke modstand, en kritisk energi eller ånd (Sargisson 2012:9). I modsætning til utopiernes futuristiske fantasi, der som tidligere nævnt kan tømme den nære fremtid for meningsfuld handling, peger dystopiernes skrækscenarier på de nødvendige præventive handlinger i nutiden og den nære fremtid.

Politiske dystopier er advarende fortællinger, som varsler krisens og katastrofens snarlige komme. Det er et væsentligt spørgsmål, hvorfor de synes allestedsnærværende netop nu, og hvordan antropologien bør forholde sig til dette forhold. Som allerede antydnet hænger dette utvivlsomt sammen med opbruddet i oplysnings-tænkningen, både inden for og uden for antropologien. Der sættes spørgsmålstegn ved den antropocentrisme, der har kendetegnet vores tid og samfund siden 1700-tallet, og ved, om rationalitet, oplysning, erobringen og ordningen af naturen, udvikling og vækst nu også fører til en bedre verden. Der synes at være en manglende tillid til, at mennesket kan løse systemkrisen og klimakatastrofen og en tvivl om, hvorvidt mennesket bør være centrum for verden og dermed også for vores antropologiske analyse (jf. Latour 2014; Tsing 2015). Kirsten Hastrup påpeger i sin aftrædelsesforelæsning, at det ikke er antropologiens opgave at tage stilling til dystopierne, men derimod at pege på mulighederne for et levedygtigt samfund i et provokeret landskab (Hastrup, dette nummer). Inger Sjørlev argu-

menterer for (dette nummer), at det på mange måder går bedre, end dystopierne lader forstå (se også Rosling 2018), og at det radikale opgør med oplysningstidens humanisme bør undgås, også i antropologien. Det er så at sige den moderne refleksivitet, der dels tillader os at ændre kurs for at undgå skrækscenarierne og dels muliggør selve udvidelsen af, hvad det vil sige at være menneske.

Det eneste, vi som antropologer meningsfuldt kan gøre i forhold til dystopierne, er at forsøge at forstå deres videnskabshistoriske remtræk, analysere, hvordan og hvorfor de forskellige måder at tænke på opstår netop nu, hvilke politiske og eksistentielle interesser der er på spil, og hvad deres (magt)effekter er i samfundet, blandt andet i lyset af deres særlige retoriske form og æstetik. Altså se dystopierne som en ny politisk teknologi, der også indbefatter nye spørgsmål til det at være menneske i verden.

Note

1. Uddrag fra præsident Trumps indsættelsestale, trykt i *Time Magazine*. <http://time.com/4640707/donald-trump-inauguration-speech-transcript/>.

Litteratur

- Arendt, Hannah
1958 The Human Condition. Chicago: University of Chicago Press.
- Bey, Hakim
1991 The Temporary Autonomous Zone, Ontological Anarchy, Poetic Terrorism. Brooklyn, NY: Automedia.
- Booker, Keith M.
1994 Dystopian Literature. A Theory and Research Guide. Michigan: Greenwood Press.
- Buck-Morss, Susan
2002 Dreamworld and Catastrophe. The Passing of Mass Utopia in East and West. Michigan: MIT Press.
- Claisse, Frédéric & Delvenne, Pierre
2015 Building on Anticipation. Dystopia as Empowerment. *Current Sociology* 63(2): 155-69.
- Crapanzano, Vincent.
2003 Reflections on Hope as Category of Social and Psychological Analysis. *Cultural Anthropology* 18(1):3-32.
2004 Imaginative Horizons. An Essay in Literary-Philosophical Anthropology. Chicago: University of Chicago Press.
- Engels, Friedrich
1908 Socialism. Utopian and Scientific. Chicago: Charles H. Kerr Publishing Co.

- Eriksen, Thomas Hylland
2010 Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives. London: Pluto.
- Foucault, Michel
1998 [1984] Viljen til viden. Seksualitetens historie 1. København: Det lille Forlag
2002a [1963] Klinikens fødsel. København: Hans Reitzels Forlag.
2002b [1975] Overvågning og straf. Fængslets fødsel. København: Det lille Forlag.
- Fukuyama, Francis
1992 The End of History and the Last Man. New York: Free Press.
- Gordin, Michael, Prakash, Gyan & Tilley, Helen (eds)
2010 Utopia/Dystopia. Conditions of Historical Possibility. Princeton: Princeton University Press.
- Guyer, Jane I.
2007 Prophecy and the Near Future. Thoughts on Macroeconomic, Evangelical and Punctuated Time. *American Ethnologist* 34(3):409-21.
- Hage, Ghassan
2000 White Nation. Fantasies of White Supremacy in a Multicultural Society. New York: Routledge.
- Hegel, Georg W.F.
2005 [1807] Åndens fænomenologi. København: Gyldendal.
- Hervik, Peter
2011 The Annoying Difference. New York & Oxford: Berghahn Books.
- Holmes, Douglas
2000 Integral Europe. Fast-Capitalism, Multiculturalism, Neofacism. Princeton: Princeton University Press.
- Jameson, Frederic
2010 Utopia as Method, or the Sues of the Future. In: M. Gordin, H. Tilley & G. Prakash (eds): Utopia/Dystopia. Conditions of Historical Possibility. Pp. 1-18. Princeton: Princeton University Press.
- Klein, Naomi
2017 No Is Not Enough. Resisting Trump's Shock Politics and Winning the World We Need. New York: Penguin.
- Krøijer, Stine
2015a Figurations of the Future. Forms and Temporalities of Left Radical Politics in Northern Europe. New York & Oxford: Berghahn Books.
2015b Revolution is the Way You Eat. Exemplification among Left Radical Activists and in Anthropology. *JRAI* 51:78-95.
under review Civilization as the Undesired World. Anarchists, Primitivists and Indigenous People in Times of Climate Crisis. *Social Analysis*.
- Latour, Bruno
2014 Anthropology at the Time of the Anthropocene. A Personal View of What is to be Studied. Distinguished Lecture at the AAA. Washington. <http://www.bruno-latour.fr/sites/default/files/139-AAA-Washington.pdf>.
- Mannheim, Karl
1936 [1929] Ideology and Utopia. London: Routledge.

- Mead, Margaret
1961 [1928] *Coming of Age in Samoa. A Psychological Study of Primitive Youth for Western Civilization.* New York: William Morrow and Company, Inc.
- More, Thomas
2016 [1516] *Utopia.* København: Gyldendal.
- Platon
2015 [377-370 f.Kr.] Staten. Allerød: Halkyon.
- Rip, Arie
2006 *A Co-Evolutionary Approach to Reflexive Governance – and its Ironies.* In: J.P. Voss, D. Bauknecht & R. Kemp (eds): *Reflexive Governance for Sustainable Development.* Pp. 82-100. Cheltenham: Edward Elgar.
- Robbins, Joel
2013 *Beyond the Suffering Subject. Toward an Anthropology of the Good.* *Journal of the Royal Anthropological Institute* 19(3):447-62.
- Sargisson, Lucy
2012 *Fool's Gold. Utopianism in the Twenty-First Century.* New York: Palgrave Macmillan.
- Thorleifsson, Cathrine
2016 *From Coal to Ukip. The Struggle over Identity in Post-Industrial Doncaster.* *History and Anthropology* 27(5):555-68.
- Tsing, Anna L.
2015 *Mushroom at the End of the World. On the Possibility of Life in Capitalist Ruins.* Princeton: Princeton University Press.
- Vike, Halvard
2013 *Egalitarisme og byråkratisk individualisme.* *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 24(3-4):181-93.
- Wacquant, Loïc
2007 *Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality.* *Thesis Eleven* 91(1):66-77.
- Wodak, Ruth
2015 *The Politics of Fear. What Right-Wing Populist Discourse Mean.* London: Sage Publications.
- Žižek, Slavoy
2005 *From Revolutionary to Catastrophic Utopia.* In: J. Rüsen, M. Fehr & T. Rieger (eds): *Thinking Utopia. Steps into Other Worlds.* Pp. 247-62. Oxford: Berghahn Books.